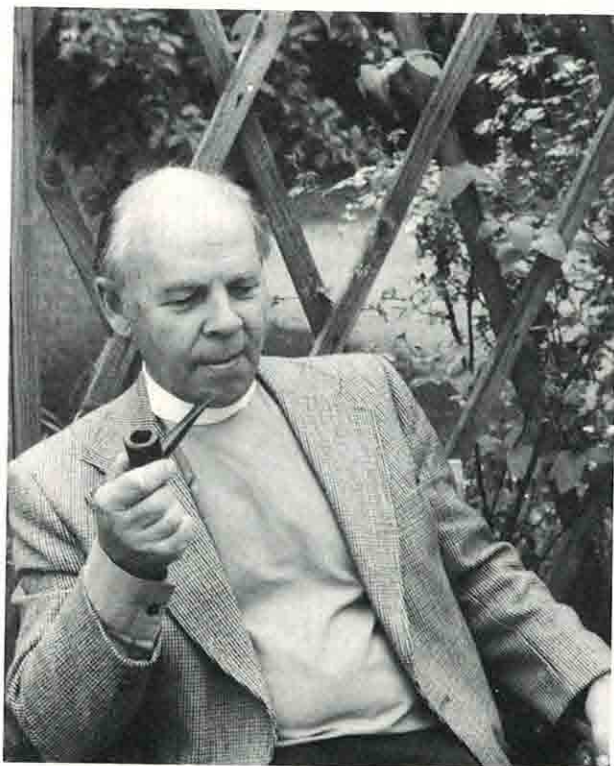

Åke Högman - lutenist

av Kenneth Sparr

Av en ren tillfällighet fick jag höra talas om framlidne Åke Högman, som visade sig vara en verklig vän av lutan. Hans son Erik vände sig nämligen till mig efter sin fars död 1991 och visade då både lutor och det material som Åke Högman hade hopbragt under många år. Mot bakgrund av omfattningen av materialet efter Åke Högman blev jag något förvånad över att jag aldrig hade kommit i kontakt med honom. I Sverige var vi ju relativt få i slutet av 1960-talet som intresserade oss för lutan och vi borde på något sätt ha hört talas om varandra. Men det kanske hör till naturen hos dem som söker efter det litet udda och ovanliga att de ofta behåller intresset för sig själva. Jag blev imponerad över vad Åke Högman hade samlat på sig av lutmusik i form av kopior, mikrofilmer och i synnerhet en stor mängd avskrifter samt den forskning han hade påbörjat med anknytning till svensk lutmusik. Jag beklagar att vi aldrig hade tillfälle att träffas och utbyta erfarenheter och kunskaper, möjligen hade vi kunnat spara varandra viss möda i sökandet efter den gamla lutmusiken.

Åke Högman 1980.

Åke Högman föddes den 20 mars 1918 i Spånga församling. 1935, då han gick i gymnasiets andra ring skrev han en skoluppsats med titeln "Blockflöjtens renässans". Enligt uppsatsförfattaren infördes blockflöjten i Sverige 1934 och uppsatsen visar att han var mycket väl inläst på ämnet. Åke Högman intresserade sig alltså tidigt för den gamla musiken och dess instrument. I maj 1937 tog han studentexamen och 10 år senare prästvigdes han för Karlstads stift i dess domkyrka. År 1953 avlade han teologie licentiatexamen. Åke Högman tjänstgjorde sedan som präst i Nydala, Jönköpings län 1955-1970, i Älmeboda i Kronobergs län 1970-1975 samt i Vissefjärda i Kalmar län 1975-1983. Som pensionär bodde han i Halltorp, Kalmar län, från 1983 till sin död den 2 mars 1991. Vid sidan av sitt värv som präst ägnade Åke Högman sig mycket åt lutan och dess musik. I ett brev daterat den 5 april 1984 berättar han att han "ej är musikolog eller musiker av facket" och fortsätter:

Jag är pensionerad präst. Lutmusiken började med gitarr i början av 40-talet. Jag kom då över ett häfte med lutstycken (i gitarrsättning) ur Münchenhandskriften 1512 (omkr. år 1540); i förordet hette det att man helst skulle ha en dubbelkörig luta. Det var kanske så intresset kom in. Sedan har man ju fått höra lutenister. I början av 60-talet kom jag över en renässanceluta i Heidelberg, gjord i Markneukirchen, tydligen anonymt, det ligger i DDR. Något senare köpte jag en barockluta, 13-körig, av Karl-Erik Gummesson. Det låter kanske illa: jag har inte haft någon levande lärare. Men då jag har fått gåvan att hjälpligt läsa olika språk, har jag sökt de gamla mästarna som mina lärare... Jag menar, jag har sökt efter luttabulaturer i Hamburg, Göttingen, München, Wolfenbüttel, och även fått mikrofilm eller Xeroxkopior från andra håll. Så nu har jag en ansevärd mängd luttabulaturer, även svenska. Min hobby blev alltså något mer än en hobby, dock är jag ju lutenist blott "aus Liebe zur diesen edlen Kunst".

Det skulle alltså dröja nära 20 år innan det väckta intresset för lutan resulterade i att Åke Högman fick tag i en luta. Jag minns mitt egna fleråriga sökande efter ett instrument och hur man i väntan på detta försökte spela lutmusiken på sin Bjärton-gitarr. Åke Högmans son Erik berättar att fadern hade stort nöje av att musicera på

D'primi Toni

Prelude i G-dur
de P. Le Sage d.R.

[sid.]

Handwritten musical score for the first system of the Prelude. The music is written on a grand staff (treble and bass clefs). The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The melody is written in the treble clef, and the bass clef is mostly empty or contains simple accompaniment. The notes and rests are carefully notated with stems, beams, and slurs. The first measure starts with a whole note G4, followed by quarter notes A4, B4, C5, D5, E5, F#5, G5. The piece ends with a double bar line.

Handwritten musical score for the second system of the Prelude, which includes the 'Allemande' section. It continues on a grand staff. The melody in the treble clef is more complex, featuring many sixteenth and thirty-second notes, often with slurs. There are several ties and dynamic markings like 'f' and 'p'. The bass clef contains some accompaniment. The system concludes with a double bar line. The word 'Allemande' is written above the staff.

egen hand och att de gamla lutenisterna och deras dokument var mycket levande för honom. Åke Högman hade förstas glädje av uppskattning och av kontakt med andra lutintresserade. En del sådana kontakter finns i hans korrespondens, men de har varit ganska få. Inte många i hans omgivning förstod sig dock på hans musik. Han fick inte särskilt mycket uppmuntran och blev sällan ombedd att spela. Familjen omvittnar dock att han spelade mycket och ofta, men alltså mest för sig själv. Han gick mycket upp i musiken och hans anhöriga berättar att han kunde bli irriterad om han stördes i musicerandet. Som präst på landet hade han också möjligheter att disponera sin tid rätt så fritt.

Åke Högman har alltså efterlämnat en ansevärd samling av luttabulaturer, både i form av kopior och tryckta böcker. Mest intressant är emellertid det stora antal tabulaturer som han själv skrev av med en mycket prydlig handstil, uppenbart influerad av de gamla mästarna. Man bör hålla i minnet att fotokopieringsmöjligheterna var betydligt blygsammare under 1950- och 1960-talen än vad de är i dag. Det var alltså inte särskilt lätt att få tag i kopior utan man var i mycket hänvisad till mikrofilm och för att få det hela läsbart var avskrift för hand den enda utvägen. Man kan dock inte helt frigöra sig från intrycket av att Åke Högman måste ha funnit en glädje och stimulans i avskriftsarbetet annars hade han inte lagt ner så stor omsorg. Det ligger många,

många timmar bakom dessa avskrifter. Bara den som själv har sysslat med sådant avskriftsarbete kan riktigt bedöma det. Åke Högman kopierade t ex större delen av Petrus Fabricius lutbok i Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn, en omfattande handskrift i tysk luttabulatur. Många av avskrifterna återfinns i små enkla nothäften. Kärleken till den gamla lutmusiken och lutmästarna lyser igenom varje sida. Han gjorde också noggranna anteckningar om det material han kopierade och försökte skaffa sig så mycket kunskap som möjligt om musiken och kompositörerna. Framför allt tycks musiken för barockluta ha intresserat honom, åtminstone att döma av fördelningen bland avskrifterna. Han sparade ingen möda på att få fram mikrofilmer och kopior från vetenskapliga bibliotek i utlandet, vilket bl a framgår av hans korrespondens. Han gjorde också en mängd egna intavoleringar och detta har av allt att döma roat honom. Här finns åtskilliga exempel på psalmintavoleringar, men också sådana av klassisk musik, Bellman- och Taube-sånger, folkmusik och ren populärmusik. Ett bland många exempel är Calle Schewens vals för barockluta! Liksom de flesta lutenister insåg han det praktiska med tabulaturen som notation.

Åke Högman hade också påbörjat ett arbete med forskning kring några av de bevarade luttabulaturerna i svenska bibliotek. Bland hans efterlämnade papper finns många excerpter från arkiv kring människor med

anknytning till lutan. Kanske var det framför allt luttabulaturerna i Lunds universitetsbibliotek som fick honom att börja samla material och bedriva arkivforskning. I synnerhet har han intresserat sig för lutenisten och musikanten Israel Pourel, verksam kring sekelskiftet 1600-1700 samt Peter Platin, en musikalisk läkare. Han har även samlat ett betydande arkivmaterial avseende andra musiker med anknytning till Wenster-samlingen i Lunds universitetsbibliotek. Här har han bedrivit en veritabel släktforskning och följt dessa musikers öden. Åke Högman hade skrivit en licentiatavhandling i teologi och var väl bekant med forskningsmetodik. Hans arbetsmaterial visar på grundlighet, noggrannhet och god kunskap om källmaterialet. Tyvärr sammanställde han aldrig sitt material, utan detta består i dag av en mängd excerpter.

Åke Högman har vid åtskilliga tillfällen också framträtt som lutenist. Dessa konserter är noga dokumenterade med program och tidningsurklipp. Huvudsakligen skedde dessa framträdanden i kyrkor i samband med olika högtider och musikgudstjänster. Det förefaller som Åke Högman förberedde dessa små konserter grundligt. Enligt ett tidningsurklipp 1974 spelade han både blockflöjt och luta i en nybildad kvartett, som efter medlemmarnas efternamn kallades Thelmankvartetten. De framförde musik framför allt från 1600-talet. I en recension i Växjöbladet 12 februari 1974 berättas: "På det sällsynta instrumentet renässansluta spelade Åke Högman verk av Esaias Reusner...". Från 1975 framträdde han också med egna program för enbart luta. Den 27 september 1975 genomfördes en liten konsert i Älmeboda kyrka och på programmet stod ett preludium av Jan Antonin Losy, några psalmsättningar av Esaias Reusner, Daniel Holst m fl. Vid en sommarkonsert i Vissefjärda kyrka den 13 juni 1981 framförde han ett egenhändigt komponerat program med en partita byggd på den kända psalmmelodien "Den blomstertid nu kommer". I det bevarade konsertprogrammet ligger hans prydligt skrivna luttabulatur, daterad den 15 juni 1980. Den sista noteringen om en konsert härrör från december 1982.

Under en tioårsperiod fick församlingsborna höra ett nätt urval av lutkompositioner från 1500- till 1700-talen. Följande kompositörer presenterades: Simon Gintzler, Nicolas Vallet, Jan Antonin Losy, Esaias Reusner senior och junior, Daniel Holst, Hans Newsidler, Hans Leo Hassler, Elias Mertel, Emanuel Adriaensen, Conrad Neusidler, Jacob Reys, Denis Gaultier, Silvius Leopold Weiss, Francesco da Milano, Thomas Robinson, Joan Ambrosio Dalza, Adam Falckenhagen, Dubut, David Kellner, Cesare Negri, Guillaume Morlaye och Melchior Neusidler. Församlingsborna i Vissefjärda hör nog till de mest lutkunniga i landet! Åke Högman gjorde också många sättningar för luta av psalmer. Det

finns flera små nothäften med intavoleringar av svenska psalmer. Som tidigare nämnts så framträdde Åke Högman framför allt i samband med musikgudstjänster och i andra kyrkliga sammanhang och det innebar att det finns många psalmsättningar bland de verk han framförde. Dessa var heller inte ovanliga under 1500- till 1700-talen. Nicolas Vallet t ex gav ut en hel tabulaturbok, "Regia Pietas", med sådana.

Åke Högman var en sann lutvän och spred i det lilla formatet sin glädje och kunskap kring lutmusiken. Han tycks också ha varit en ödmjuk och försynt person som aldrig gjorde sig märkvärdig över sitt speciella intresse. Jag bearbetar f.n. hans excerpter beträffande lutenisten Israel Pourell och hoppas kunna publicera något i Gitarr och Luta. Därmed kan jag också, som en anspråkslös tribut till Åke Högman föra vidare en del av hans påbörjade arbete.